

A gyógyszerésztörténet helyzete korunkban¹

RUDOLF SCHMITZ

A „gyógyszerészet” és a „történet” fogalma két olyan tényezőben mutatkozik meg, amelyre az utóbbi három évtizedben egyre keményebb teherpróba nehezedett. Ebben eleinte az a rész, amely a szellemtudományos oldalról való, a történelem mint tudományos és akadémiai szinten képviselt szakágazat meglepően gyengébbnek bizonyult a bírálattal szemben, mint a másik rész, a gyógyszerészet, amelyet a természettudomány ad hozzá. Bár már régóta léteztek az orvostudomány, a gyógyszerészet, a technika és az exakt természettudományok stb. történetének művelésére alakult társaságok és egyletek, úgy tűnik, hogy csak most jött el az ideje gyors fejlődésüknek. Mindez két dolgot váltott ki a gyógyszerésztörténet terén, mindenekelőtt Németországban: először is elősegítette azt a természetes törekvést, hogy egy foglalkozási ág történetének keretében rendezzük és megtartsuk mindazt, ami a háborús és a háború utáni idők poklában megmaradt. Másfelől azonban a háború utáni gyógyszertárak várakozáson felüli fellendülése erős gazdasági alapot adott hozzá. De az egyetemeken végbemenő fejlődés is hasznot húzott ebből a kiterelvényesedett mozgalmából. Így pl. a hatvanas évek elején csaknem valamennyi német orvosi karon létesítettek tanszéket az orvostörténelem számára. Igaz, napjainkban kezd kirajzolódni a visszafejlődés; ismét megszüntetnek orvostörténet és természettudomány-történeti tanszékeket is, s ezek tudományos létszámát a minimumra csökkentik.

Ezen a nem nagyon reményteljes hangulatú helyzeten pillanatnyilag aligha változtathat sokat még a hivatásszervezetek és szaktársulatok pozitív beállítottsága sem. Ha így nézzük, a gyógyszerésztörténet tehát pusztán külsőleg kettős nyomás alatt van: egyfelől jelenleg bizonytalan a főiskolai jellegű gyógyszerészetnek s ezzel együtt az egész gyógyszerészetnek az útja — másfelől a klasszikus történettudományi szakágak a fennmaradásukért küzdenek. Semmi sem világíthatja meg jobban a viszonyokat, mint az egyik ismert német történésznek a következő mondata: „Úgy tűnik, mintha a történettudományoknak, ha meg akarnak maradni az egyetemeken, a hátsó lépcsőn, a tudománytörténelmen keresztül kellene erre kísérletet tenniük.”

Helyzet a főiskolákon

Az utóbbi évek gazdasági pangása — mindenekelőtt a német egyetemeken személyzeti politikája terén — kedvezőtlen változást okozott. Az anyagi eszközök szűkössé válásával egyidejűleg robbanásszerűen felduzzadt az igazgatási szervezet. Ennek

viszont az lett a következménye, hogy mindenütt, ahol tudományos állások — mégha csupán formálisan és átmenetileg is — szabadabbá váltak, csökkentéseket és zárolásokat alkalmaztak. Ez arra vezet, hogy mindenekelőtt a kis intézeteket fosztják meg munkatársaiktól. Ez azt jelenti, hogy nem lehet többé a tudománytörténeti szakágakban rendszeres utánpótlást kiképezni. Pedig ha később felmerülne a tudománytörténeti tanszék létesítésének szüksége, nem állna rendelkezésre képzett utánpótlás — miként az az orvostörténet terén volt tapasztalható a hatvanas években.

E helyzetben az a sajnálatos, hogy az utóbbi három évtized során egyértelműen megmutatkozott: mindenekelőtt fiatal gyógyszerészek számára egész sor olyan állás létezik, amit nagyon jól be tudnának tölteni gyógyszerésztörténeti kiképzéssel. Ezzel összefüggésben fel kell tenni azt a kérdést, vajon a kínálkozó új hivatásbeli kilátásokat felismerik-e és következetesen ki is használják-e? Ez egyet jelent azzal, hogy megkérdézzük azt is: vajon a gyógyszerésztörténet mint tan- és tanulmányi-szak megfelelően képviseli-e az igényeit és él-e a neki adott lehetőségekkel? Bár az NSZK gyógyszerészei számára készült állami vizsgarend előírja a gyógyszerésztörténet alapvonalaival kapcsolatos kérdéseket is, de e szakmának lényegesen határozottabban kell bejutnia a tanulmányi és vizsga tevékenységbe, mint ahogy eddig történt. Annak érdekében, hogy ezt értelemeszerűen elrjünk, egyenesen kínálkozik két olyan szakmai anyag, amely csupán a gyógyszerésztörténettel való kombinációban kap tudományos távlatot: a gyógyszerészeti törvénytan és terminológia.

Elbizonytalanodott önértelmezés

Mielőtt közelebről rátérnék erre, néhány szót a gyógyszerészi hivatás értelmezésében mutatkozó válságról. Ha 1971-ig formálisan még úgy tűnt, hogy a gyógyszerészeti államvizsga megőrizte az NSZK-ban a patikus és a gyógyszerész közötti egységet, az 1971-es új rendszer révén a legszélesebb körű elbizonytalanodás kezdett lábra kapni. Az ugyancsak újonnan bevezetett multiple-choice-stílusú írásbeli vizsgamódszerrel (több válaszlehetőséget kínáló tesztlapokkal) együtt kemény próbára teszi a fiatal gyógyszerészhallgató önértelmezését. A távolabbi hivatás-célra vonatkozó körkérdés alkalmával a hallgatók több mint 40%-a jelentette ki, hogy nem akar „patikusként” tevékenykedni, hanem „gyógyszerészeti” vonalat keres. (Értsd: nem gyógyszertárban kíván dolgozni, hanem gyógyszerész-tudósként. *Ford. megj.*)

Bármit értsünk is rajta, mutatja, hogy a hallgatók tudatában a tanulmányaik értelmét és célját illetően hasadás következett be, s ez két évtizeddel előbb még elképzelhetetlennek tűnt. Nyilvánvalóan

¹ Bő kivonat a Pharm. Ztg. (Apotheker Ztg.)-ban, a 122. évfolyam 24. számában, a 999—1001. oldalon „Zur Lage der Pharmaziegeschichte in unserer Zeit” címmel megjelent eredetiből.

hiányzik a hallgatókból a valamilyen zárt társadalmi csoporthoz való tartozás érzése, ami az orvosok számára még magától értetődőnek látszik.

A hivatásbeli azonosság visszanyerésére szolgáló eszközök

Mindenekelőtt a gyógyszerészek fiatalabb nemzedékének kellene olyan eszközökre szert tennie, amelyeknek segítségével képes mint gyógyszerész visszanyerni a maga hivatásbeli azonosságát. Erre a célra kínálkozik a gyógyszerészeti törvények ismerete, a gyógyszerészeti szaknyelv és ennek terminológiai összefüggései, valamint a hivatásrendi problémák szoros kapcsolatban a tisztán megtanult gyógyszerésztörténelemmel. Hiszen maga a gyógyszerészeti törvényismeret is csak akkor lehet érthető és ezzel értelmes, ha történelmileg fejlődött vonatkozásaiban tárják elénk. A szakmai nyelv terminológiai tanításának sincsen tartós akadémiai dimenziója, ha nem közvetít olyan betekintést a tudománytörténeti okozati összefüggésekre, amely túllép a merőben filológiai elemén.

Módosított gyógyszerésztörténelem mint vizsgatárgy

Ha már a hivatásbeli azonosságtudat abban a veszélyben van, hogy a megtanulandó „szak”-tudás túl nagy tömege megsorbítja, legalább kísérletet kellene tenni arra, hogy erőteljesen szembeálljunk ezzel a fejleménnyel. Másszóval: vizsgakötelelessé kellene tenni egy tárgyat, amely módosított gyógyszerésztörténelemként magába foglal olyan területeket, mint a törvény- és hivatásrend-ismeret, terminológiai, társadalmi gyógyszerészet és deontológia. Csak így szerzi vissza a gyógyszerészek hivatásrendje azt a számára nagyon is szükséges érzést, hogy olyan szabatosan meghatározott hivatáscsoporthoz tartozik, amelynek hagyományára van és közegészségügyi küldetése. Akkor majd ismét tisztába jöhet vele, hogy szereplője annak a változatos játéknak, amely az egészségpolitika, tudomány és társadalom közti erőterében zajlik. Úgy tűnik, sok gyógyszerész-kortárs

elvesztette ezt az alapmagatartást. Pedig ezzel végül is az őt megillető hasznos feladathoz juttatnánk a gyógyszerésztörténelmet mint tan-, tanulmányi és vizsgaszakot a gyógyszerészeti szakágak sorában.

Tudatosan kerültem, hogy szót ejtsek arról, milyen elkülönülések vagy jövőbeni munkairányok szükségesek magában a gyógyszerésztörténelemben. Miután kezd teljesülni egyike azon követelményeknek, amelyeket pontosan 20 éve állítottam fel „A gyógyszerésztörténelem moderna jelentősége” című székfoglaló előadásomban, hogy ti. egyetemi szinten a vele való foglalkozást a másodállási bánásmódból egyre inkább ki kell emelnünk: úgy látszott nekem, itt az ideje legalább bejelentnem a következő lépést. Nevezetesen nem lehet az oly érdekes, széleskörű és sokoldalú szakmának, mint amilyen a gyógyszerésztörténelem, egyetlen akadémiai igazolása csupán annyi, hogy a gyógyszerészhallgatóknak egy 12 órás tanfolyamon szükségzerű utánpótló tanítást nyújtsanak az iskolában tőlük megtagadott latin helyett. Ez a veszély már ma is fenyegeti az orvostörténelmet. A gyógyszerésztörténelemnek szerencsére itt több az esélye. Ezt, mivel reális és önmagában következetes, erőlyesen ki kellene használnunk. Ha ez már megtörtént, van rá ideje, hogy olyan belső tudományos vitáknak szentelje magát, vajon hivatás-, gyógyszer-, élettan-, vegytan-, társadalom- és gazdaságtörténelem akar-e lenni, vagy inkább művelődés- és művésztörténet stb. Ezeknek a változásoknak azonban előbb el kell maradniok azon sürgető kérdés mögött, hogy milyen pozitív és kézzelfogható feladatot tud jelenleg s a jövőben betölteni.

P. Ш м и ц: *Положение истории фармации в наше время*

R. S c h m i t z: *On the state of the history of Pharmacy in our age*

R. S c h m i t z: *Zur Lage der Pharmaziegeschichte in unserer Zeit*

(Institut für Geschichte der Pharmazie der Philipps Universität, D-3550 Marburg, Roter Graben 10)

Title of original paper (in German): On the state of the history of Pharmacy in our age.

Érkezett: 1979. V. 15.

**A NITROGLICERIN-KENŐCS
TARTÓSABB HATÁSÚ**

HJ: ÖAZ. 33 (37), 654 (1979)

A nitroglicerín külsőleg alkalmazva nemcsak nem kevésbé hatásos mint orálisan adva, hanem előnnyel is jár, mert hatása tartósabb, egészen négy óráig terjedhet. Külsőleges nitroglicerín készítmények is alkalmasak arra, hogy a beteg önmagát kezelje. Megállapított koronár-betegségnél a miokardiális O₂ ellátás paraméterit sublingualis (0,4 mg), illetőleg topikus alkalmazás előtt, alatt és után mérték. Utóbbi lanolin alapú 2 %-os glicerin-trinitrát kenőcs alakjában került alkalmazásra. Esetenként egy 1—5 cm hosszúságú kenőcs-csik rendszerint elegendő négy órán át tartó panaszmentesség elérésére. Közömbös, hogy a bőrfelület mely részén kerül a

kenőcs alkalmazásra. Pusztán lélektani okokból célszerű azt a fájdalom jelentkezési helyén, tehát a mellkas bórén alkalmazni (225).

R. B.

AKTÍV GRIPPEVÍRUSOK ÁZSIÁBAN

HJ: ÖAZ. 33 (38), 672 (1979)

Hongkongban a közelmúltban influenza-vírusokat izoláltak kacsaiból. A vírusok H₂N₂ típusúak voltak, olyanok, amelyek az 1957 és 1968 közötti járványokat okozták világszerte. Már korábban sejtették, hogy a grippevírusok tartalékai különböző madarakban keresendők, amelyekből aztán a hűvösebb évszakokban az emberre átterjednek. Valószínű, hogy a vírustípusok változása is állati, az sejtékben megy végbe (226).

R. B.